

Çocuk Kitaplarında Değerler:
KKTC’de Örtük Program Bağlamında Bir Çalışma
Values in Children’s Books:
A Study in The Context of Hidden Curriculum in TRNC

Çiçek Azizoğlu^a, Tuba Gökmenoğlu^b, Elif Ünal Bozcan^{c*}

^aTurkish Cypriots Child Protection Agency, Nicosia, TRNC

^bUniversity of Glasgow, Glasgow, UK

^cCyprus International University, Nicosia, TRNC

Öz

Bu çalışmanın amacı KKTC’deki devlet anaokullarında görev yapan öğretmenlerin etkinlikleri sırasında okumayı en çok tercih ettiği 225 resimli çocuk kitabının örtük program kapsamında işlediği değerleri saptamaktır. Doküman incelemesi yolu ile içerik analizi yapılan çalışmanın bulguları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti örnek durumu açısından önemli bulgulara işaret etmektedir. Alan yazında sıklıkla işlendiği belirlenen mutluluk, duyarlılık, arkadaşlık, sevgi ve toplumsal kurallara uyma gibi değerler bu çalışmada incelenen çocuk kitaplarında da sıklıkla işlenmektedir; ancak bulgulara göre, örtük olarak çocuk kitaplarında barış, saygı, özgürlük, uyum, özeleştirme ve vatanseverlik değerleri oldukça seyrek olarak işlenen değerler arasındadır. Bu bulgu, KKTC özelinde yani Kuzey Kıbrıs’ın kendine özgü siyasi ve ekonomik durumu kapsamında değerlendirildiğinde, KKTC’nin genç neslinin yetiştiği temeller bakımından oldukça düşündürücü bir bulgudur.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi eğitim, değerler eğitimi, örtük program.

Abstract

The aim of this study is to determine the values of the 225 children's book, which the teachers in the public pre-schools in TRNC prefer to read during the activities, within the scope of the hidden curriculum. Content analysis was conducted in the study, and the results point to important findings with regard to the Turkish Republic of Northern Cyprus case. Values such as happiness, sensitivity, friendship, love, and social norms and rules that are frequently encountered in the literature are also frequently encountered in children's books preferred by teachers in the TRNC. However, the values of peace, respect, freedom, harmony, self-criticism, and patriotism are not given to children through children's books in the context of hidden curriculum. When these findings assessed in the context of the TRNC, particularly in the political and economic situation of Northern Cyprus, it is a very thought-provoking finding in terms of the values of the future generation of the TRNC.

Keywords: School leaders, adolescents, developmentally responsive schools, school leaders’ knowledge on adolescence.

© 2018 Başkent University Press, Başkent University Journal of Education. All rights reserved.

1. Giriş

Tanımlı açısından sosyal bilimciler arasında tartışması halen devam eden kavramlardan olan değer, kişisel ve toplumsal tercihler açısından ‘iyi’ olan her şey olarak tanımlanabilirken (Halstead, 1996: 5); bireyin toplum tarafından kabul göreceği ve gurur duyacağı inançları, tutumları ve duyguları olarak da tanımlanabilir (Raths, Harmin ve Simon,

* ADDRESS FOR CORRESPONDENCE: Çiçek Azizoğlu, Master of Science/Teacher, Turkish Cypriots Child Protection Agency, Nicosia, TRNC. E-mail address: cicek_azizoglu_86@hotmail.com / Tel: +90(533) 8412754. ORCID ID: 0000-0003-2506-5129

^bDr. Tuba Gokmenoglu, Department of Educational Sciences, School of Education, University of Glasgow, Glasgow, UK. E-mail address: tubafidan@gmail.com / Tel: +90(542) 8769881. ORCID ID: 0000-0003-0710-4390

^cDr. Elif Ünal Bozcan, Early Childhood Education, Faculty of Education, Cyprus International University, Nicosia, TRNC. E-mail address: ebozcan@ciu.edu.tr / Tel: +90(542) 8747171. ORCID ID: 0000-0001-5366-0983.

Received Date: November 29th, 2017. Acceptance Date: July 5th, 2018.

1996: 18). Ayrıca farklı bir bakış açısıyla değer; insanın iyilik halini destekleyen şeyler (objeler, etkinlikler, deneyimler vb.) olarak da tanımlanmaktadır (Beck, 1990: 19). Değer nasıl tanımlanırsa tanımlansın, eğitimcilerin ve psikologların üzerinde birleştiği görüş, değerler sisteminin doğumdan itibaren aile tarafından oluşturulduğu; sonrasında özellikle okula başlama ile birlikte içinde bulunulan sosyal çevrenin değerler sistemine önemli katkılarda bulunduğu şeklindedir. Sosyal çevrenin merkezinde bulunan okul yaşantıları değerler sisteminin şekillenmesinde önemli etkilere sahiptir. Alan yazında değerler eğitime yönelik genel olarak iki yaklaşımdan bahsedilmektedir (Halstead, 1996: 5; Solomon, Watson & Battistich, 2001: 581). Bunlardan ilki olan geleneksel yaklaşım; ödül ve ceza yolu ile toplumsal değerlerin yetişkinden çocuğa aktarımı olarak tanımlanabilir (Durkheim, 1961: 173). İkinci yaklaşım ise birinci yaklaşımdan farklı olarak daha ilerlemeci ve yapılandırmacı bir anlayışa sahiptir. Bu çerçevede, öğrencinin katılımcı tartışmalarla (deliberative discussions) ve karar alma süreçlerine etkin katılımı ile değerlerin sorgulanarak birey tarafından yargılanmasına ve değer sisteminin yapılandırılmasına rehberlik edilmektedir (Dewey, 1916; Nucci, 2006: 672; Solomon vd., 2001: 573). Bu kavram ve yöntem tartışmalarına son olarak örtük program yolu ile edinilen değerlerin tartışması da eklenmiştir (Bernstein, 2000: 38; Giroux ve Penna, 1983: 219; Halstead, 1996: 8). Bu kapsamda eleştirilerden biri pek çok değerın örtük program kapsamına bırakıldığı ve aslında sistematik bir şekilde tartışılarak gerçekten kazanımı sağlanmadığı yönündedir (Halstead, 1996: 8). Öte yandan, örtük program ile aslında farkına varılmadan çok kapsamlı etkilere sahip durumlar ortaya çıkmaktadır ki bu -kritik yaklaşıma göre- hangi değerlerin kazandırıldığı konusunda mutlaka sorgulanması ve araştırılması gereken asıl durumdur (Jones, 2009: 53).

Çocuğun bütünsel gelişiminde ilk altı yılın önemi eğitimciler ve psikologlar tarafından sürekli vurgulanmaktadır (Yavuzer, 1997: 145). Bütünsel gelişim çocuğun zihinsel kapasitesinin geliştirmesinin yanında, hem duyuşsal hem psikomotor gelişiminin desteklenmesidir. Böylece gelişimin istenen düzeyde gerçekleşebileceği, dolayısıyla ancak bu yolla tam bir insan olunabileceği savunulmaktadır (Smuts, 1927: 354; Schaeffer, 1998: 15). Holistik anlayışta bireyin varolan sosyal, duygusal, zihinsel, fiziksel ve spiritüel özelliklerinin, bireyin gelişimi açısından desteklenmesi son derece önemlidir. Bu açıdan bakıldığında gelişim yalnızca davranış değişikliğine değil; aynı zamanda tutum geliştirmeye de odaklanmaktadır. Bütünsel gelişim anlayışında, eğitim yolu ile bireyin davranışlarının yanı sıra tutum ve değerlerinde de değişimler ve kazanımlar oluşmaktadır (Schaeffer, 1998: 15). Aynı doğrultuda, Dreeben (1967, 1968) ailenin çocuğun yetişkin yaşamına hazırlanması konusunda tek başına yeterli olmadığını iddia etmiş; okul kültürünün ve normların öğrencilerin geçici sosyal ilişkiler kurmasını, kimlik edinmesini ve sınıflandırılmanın meşruluğunu kabul etmesini sağladığını savunmuştur. Bunların gerçekleşmesinde ve birtakım değerlerin edinilmesinde resmi okul yaşantısının rolü büyüktür. Ancak bu rol doğrudan değil dolaylı yoldan işlemektedir (Jackson, 1968: 42).

Örtük program, resmi programın amaç ve hedeflerinden ayrı olarak eğitim-öğretim sürecinde ortaya çıkan bilgi, görüş ve etkinliklerin sonucunda öğrencilerin edindikleri davranışlardır (Yüksel, 2002: 32). Bu davranışlar, çoğu zaman istendik yani kasıtlı değildir ve süreç içerisinde kendiliğinden gelişmektedir (Hewitt, 2006: 3). Örtük program okulun yapısından, sosyal ikliminden ve öğretmen-öğrenci etkileşiminden oluşmaktadır (Saylor, Alexander ve Lewis, 1981: 309). Benzer şekilde, Durkheim (1961), Parsons (1959), Jackson (1968) ve Dreeben (1967) örtük programla ilgili temel çalışmaları yürütmüşler ve aslında ortak bir görüşte birleşmişlerdir. Buna göre örtük program, resmi program içeriğinden ayrı olarak okulda gerçekleşen sosyalleşmenin unsurları olarak tanımlanabilir. Bu unsurlar, programa ve sınıf yaşamına yerleştirilmiş olan normlar, değerler ve inanç sistemlerini içermekte ve program içeriği, günlük rutinler ve sosyal ilişkiler aracılığı ile öğrencilere kazandırılmaktadır (Margolis, Soldatenko, Acker ve Gair, 2001: 2). Vallance (1983: 40) ise örtük programın işlevlerinin, genel olarak sosyal kontrol olarak da tanımlanabilen değerlerin öğretilmesi, toplumsallaşma ve itaat etme ile geleneksel sınıf yapısının devam ettirilmesi gibi çeşitli şekillerde tanımlanabileceğini belirtmektedir. Bu anlamda sosyal kontrol okulun örtük işlevi olarak da görülmektedir. Anyon (1979: 379)'a göre örtük programın siyasi ve ekonomik yönleri vardır ve bu doğrultuda okul programlarını desteklemektedir. Sonuç olarak örtük program, öğrencilerin istendik duyuşsal özellikleri kazanmasında önemli bir rol oynayarak aslında siyasi, ekonomik ve sosyal kurumların beklentisi olan bilgi, düşünce, duygu ve tutumlara sahip bir yapının oluşmasında oldukça etkilidir (Yüksel, 2002: 35).

Bu anlayış doğrultusunda alanyazında yer alan pek çok çalışma, okullarda örtük olarak vurgulanan değerleri araştırmaktadır. Örneğin Kırmızı vd. (2014: 1670 - 1675) tarafından yapılan çalışmada ilkokul öğrencilerine yönelik müzik derslerinde öğretilen şarkılardaki değerler incelenmiş ve tespit edilen 19 değerden sıklıkla işlenenlerin ülke sevgisi, hayvan sevgisi ve yaşama sevinci olduğu belirlenmiştir. Kuş, Merye ve Karatekin (2013: 183-214) tarafından yapılan çalışmada ilkokul 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki değerler incelenmiş ve kitaplarda en sık işlenen değerler duyarlılık, vatanseverlik, sorumluluk, sevgi ve dayanışmayken; en seyrek vurgulanan değerlerin ise temizlik, dürüstlük ve hoşgörü olduğu gözlemlenmiştir. Alan yazında, ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesine yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında yoğun olarak Türkçe ders kitaplarının örnekleme alındığı gözlenmektedir (Aral, 2008; Demir, 2012; Karagöz, 2009). Yine çocuk edebiyatı değerler eğitimi kapsamında ciddi anlamda tartışmaya açılmış; pek çok araştırmacı tarafından çocuk edebiyatında yer alan figürler ve kahramanların karakterleri, rolleri ve içinde buldukları hikayelerin ana fikirleri değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Özellikle son on yılda

yapılan çalışmalarda çocuk kitaplarında sıklıkla öğrenme, araştırma, çalışkanlık, sevgi, paylaşmak, mutluluk, nezaket, sorumluluk, uyum, yardımseverlik, hazcılık, dürüstlük, iyilikseverlik, uyarılım ve evrensellik değerlerine yer verildiği; seyrek olarak da başarı, saygı, liderlik, barış/uzlaş, doğayı ve çevreyi sevmeye ve tutumluluk değerlerine vurgu yapıldığı tespit edilmiştir (Cengiz ve Duran, 2017; Dirican, 2013; Erdal, 2009; Körükçü, Acun Kapıkıran ve Aral, 2016; Turan ve Ulutaş, 2016).

Alanyazında benzer çalışmalar yapılmış olmakla birlikte bu araştırmanın odağı olan Kuzey Kıbrıs evreninde ders kitaplarıyla veya çocuk edebiyatı eserleriyle yapılmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışma okul öncesi öğretmenlerinin sıklıkla sınıflarında okumayı tercih ettiği kitaplarda yer alan değerlerin incelenmesi ile Kuzey Kıbrıs Türk kültürü ve eğitim sisteminin örtük olarak öğrencilere kazandırdığı değerlerin saptanması açısından önemli bir role sahiptir. Bununla birlikte alanyazında araştırmacılar daha çok çocuk kitaplarında yer alan değerlere yönelik ele alınmış olan örneklemeleri tercih etmektedirler. Bu çalışmada ise örnekleme alınan kitapların öğretmenlerin sınıflarında kullandıkları kitaplar olması aslında öğretmenlerin hangi değerleri sınıflarına taşımayı tercih ettiklerine dair de bir fikir oluşturması açısından önemli görülmekte; böylelikle elde edilen bulguların alanyazına katkıda bulunması beklenmektedir. Özetle, bu araştırmanın amacı KKTC’de okul öncesi eğitim kurumlarında sıklıkla okunan resimli çocuk kitaplarında yer alan temel değerlerin neler olduğunu belirlemektir. Bu kapsamda araştırmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. KKTC’de okul öncesi eğitimi alan 60-72 aylık dönemdeki çocukların sınıflarında sıklıkla okunan resimli çocuk kitaplarının metinlerinde hangi kişisel, kişilerarası ve toplumsal değerlere yer verilmektedir?
2. KKTC’de okul öncesi eğitimi alan 60-72 aylık dönemdeki çocukların sınıflarında sıklıkla okunan resimli çocuk kitaplarının görsellerinde hangi kişisel, kişilerarası ve toplumsal değerlere yer verilmektedir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Deseni

Okul öncesi eğitimi alan 60-72 aylık dönemdeki çocukların sınıflarında sıklıkla okunan resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin derinlemesine incelenmesini ve yordanmasını amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma deseni benimsenmiştir. Araştırma verileri nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır.

2.2. Örneklem Seçimi ve Verilerin Toplanması

Araştırmanın evrenini basım yılı 2000-2015 arasında olan ve 60-72 aylık çocuklara yönelik hazırlanmış, yerli veya yabancı yazarlı, resimli çocuk kitapları oluşturmaktadır. Belirtilen evren içerisinden amaçlı örnekleme (ölçüt örnekleme) yöntemi ile seçilmiş 60-72 aylık çocuklara okunan 225 resimli çocuk kitabı çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır. Kitapların temin edileceği okullar belirlenirken KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı’na bağlı devlet anaokulları olmasına, dolayısıyla sınıfların 60-72 aylık çocuklara eğitim veriyor olmasına, verilerin toplandığı dönemde son yenilenen program olması nedeniyle okulların “KKTC 2006 Okul Öncesi Öğretim Programını uygulayan okullardan” olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca araştırmanın ölçüt örneklemini oluşturan resimli çocuk kitaplarının bir öykü özelliği taşıyor olmasına, öykülerin birbirinden bağımsız olmasına ve her kitabın içinde en az bir öykü barındırmasına ve basım yılının 2000-2015 tarihleri arasında sınırlandırılmasına dikkat edilmiştir. Çalışma, Lefkoşa ve Gazi Mağusa ilçelerinde gönüllü olarak katılmayı kabul eden altı okulda gerçekleştirilmiştir. Bu okullardaki öğretmenlerden belirtilen kriterler kapsamında sınıf içi etkinliklerde sıklıkla kullandıkları beş resimli çocuk kitabını seçmesi istenmiştir. Seçilen bu kitaplardan daha önce başka öğretmen tarafından seçilmiş kitap varsa; aynı olmaması açısından öğretmenden sıklıkla kullandığı başka bir çocuk kitabını seçmesi istenmiştir. Sonuçta, iki ilçedeki altı anaokulunda görev yapan 25 öğretmenin etkinliklerinde sıklıkla kullandığı toplam 225 resimli çocuk kitabı çalışmanın örneklemini oluşturmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın örneklemini oluşturan resimli çocuk kitaplarının değerleri destekleyip desteklemediği ve en çok hangi değerlere yer verdiğini belirlemek amacıyla “Değer Ölçüt Listesi” ve üç bölümden oluşan “Değer Kontrol Listesi” kullanılmıştır.

2.3.1. Değer Kontrol Listesi

2000-2015 yılları arasında anaokullarında 60-72 aylık dönem çocuklarına okunan resimli çocuk kitaplarını incelemek amacıyla oluşturulan “Değer Kontrol Listesi” üç bölümden oluşmaktadır. Kitap değerlendirmesinde

kullanılan “Değer Kontrol Listesi”nin birinci bölümünde yer alan sorular kitabın künye bilgilerini içermektedir. İkinci bölümdeki maddeler ise kitapların metin bölümünde yer alan kişisel, kişiler arası ve toplumsal değerler olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. “Değer Kontrol Listesi”ndeki değerler belirlenirken Akyol’un (2012) kullanmış olduğu Yaşayan Değerler Eğitimi (Association for Living Values Education International ve UNESCO, 2006) programında yer alan temel değerlerden ve Court ve Rosental (2007)’den aktardığı İsrail’deki okul öncesi eğitim kurumlarında çocuklara okunan öykülerde yer alan değerlerin incelenmesine yönelik yaptıkları çalışmalarında kullandıkları değerlerden yararlanılmıştır. Court ve Rosental (2007), düzenlemiş olduğu değer kategorisi için Tour ve Gonen (2000)’in geliştirmiş olduğu değer kategorisinden yararlanmışlardır. Tour ve Gonen çalışmalarında değerleri ikiye ayırmış ve bunları kişisel ve toplumsal değerler olmak üzere sınıflandırmışlardır. Court ve Rosental (2007) çalışmasına Tour ve Gonen’den farklı olarak kişilerarası değerleri eklemiştir. Sonuç olarak, alan yazından elde edilen bilgiler ışığında oluşturulan “Değer Kontrol Listesi”nde kişisel, kişiler arası ve toplumsal değerler olmak üzere üç ayrı sınıfta toplam 26 değer belirlenmiştir. Belirlenen değer kontrol listesi okul öncesi eğitimi alanından iki akademisyenin görüşüne sunulmuş ve listeyi değerlendirmeleri istenmiştir. Uzmanlar değer kontrol listesine ilişkin değiştirilebilecek veya yeniden düzenlenebilecek düzeyde bir öneri getirmemişlerdir. Dilin kullanımına yönelik önerilen düzeltmelerinin yapılmasının ardından listeye son hali verilmiştir. Böylece listede; Kişisel değerler: *sabır, mutluluk, kendini kabul, duyarlılık, kibarlık, hoşgörü, sorumluluk, özgürlük, dürüstlük, yaratıcılık, çalışkanlık, alçak gönüllülük, öğrenme, cesaret, özeleştirme, samimiyet*; kişilerarası değerler: *paylaşma, işbirliği, uyum, arkadaşlık, sevgi ve saygı* ve toplumsal değerler ise: *doğayı sevmek ve koruma, kurallara uyma, vatanseverlik ve barış* olarak yer almıştır.

2.3.2. Değer Ölçüt Listesi

Resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin değer kategorilerine yerleştirilmesi için değerleri tanımlayan kodları içeren “Değer Ölçüt Listesi” oluşturulmuştur. Liste oluşturulurken yine alanyazından yararlanılmıştır. Resimli çocuk kitaplarında yer alan değerleri kategorilere ayırmak için değerler tek tek ele alınıp tanımlanmış ve oluşturulan “Değer Ölçüt Listesi”nin son haline getirilmesi için yine okul öncesi eğitimi alanından iki akademisyen ve beş okul öncesi öğretmeninden uzman görüşü alınmıştır. Okul öncesi öğretmenleri ellerinde bulunan tanımlamalardan yararlanarak sınıflarında öğrencilere sıklıkla okudukları resimli çocuk kitaplarını incelemişler ve bu kitaplarda yer alan değerlere ilişkin ifadeleri, cümleleri, cümle kalıplarını, daha önceden araştırmacı tarafından belirlenen değer kategorilerine yerleştirmişlerdir. Uzmanlardan biri dışında tamamı Değer Ölçüt Listesindeki ifadeleri, cümleleri, cümle kalıplarını uygun olarak kabul ettiklerini ve herhangi bir düzeltmeye gereksinim olmadığını belirtmişlerdir. Bir öğretmen ise *samimiyet* değerine *düşündüğü gibi davranmak*; *hoşgörü* değerine ise *affetmek* ifadelerini eklemeyi önermiştir. Alınan uzman görüşleri ile birlikte değer temalarına son şekli verilmiştir. Geliştirilen “Değer Ölçüt Listesi”nde yer alan kodlamaların, sözcüklerin, cümlelerin ya da cümle kalıplarının yansıttığı ifadelerle ilgili bilgileri elde etmek amacıyla kişisel, kişiler arası ve toplumsal değerler bölümünde yer alan değerlere bakılmıştır. Örneğin kişisel değerler başlığı altında yer alan sabır değerinin ölçütleri; beklemek, sabretmek, sessizce sırasının gelmesini beklemek, mutluluk değerinin ölçütleri ise, kahkaha atmak, zıplamak, gülmek, sevinç ve heyecandan düşüp bayılmak vb. ifadelerdir. Aynı işlem kişilerarası ve toplumsal değer kategorilerinde de yapılmıştır. Kişilerarası değer kategorisinde yer alan paylaşma değerinin ölçütleri ise, sohbet etmek, birlikte kullanmak, ikram etmek, hediye vermek, öneride bulunmak, paylaşmak gibi ifadelerdir.

Resimli çocuk kitaplarında yer alan metinler incelendikten sonra kitapta yer alan ve henüz okumayı bilmeyen çocuğun hayal gücünü geliştirmeyi amaçlayan resimler incelenmiştir. Resimler incelenirken kitabın metin bölümü için hazırlanan “Değer Ölçüt Listesi”nden yararlanılmıştır. Örneğin kişisel değerler kategorisinde yer alan mutluluk değeri adı altında belirlenen kodlamalara bakılmış ve bu değeri temsil eden mutlu yüz ifadeleri, kahkaha atan insanlar ya da sevinçten hoplayıp zıplayan bireyler gibi görseller kişisel değerler kategorisinde yer alan mutluluk değeri bölümüne yerleştirilmiştir. Kişilerarası değerler kategorisi altında yer alan paylaşma değeri ile ilgili olarak yardım etme, çare bulmaya çalışma, yardım isteme davranışları ise değer kontrol listesinde bulunan paylaşma değerine yerleştirilmiştir. Aynı işlem toplumsal değerler kategorisi altında yer alan değerler için de yapılmıştır. Örneğin toplumsal değerler kategorisinde yer alan doğayı sevmek ve koruma değerine ilişkin bulgularda yer alan çevreyi temizlemek, ağaç sulamak, çöp toplamak vb. görseller toplumsal değerler kategorisinde yer alan doğayı sevmek ve koruma değerine yerleştirilmiştir.

3. Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmada araştırmacının örneklemini oluşturan resimli çocuk kitaplarında yer alan değerler “Değer Kontrol Listesi”ne göre değerlendirilmiştir. Araştırma sürecinde kitaplar araştırmacılar tarafından tek tek incelenmiş olup kitapların metin ve resimlerinde yer alan değerler

“Değer Ölçüt Listesi”nde uygunluğu tespit edilip “Değer Kontrol Listesi”nin ikinci ve üçüncü bölümünde yer alan kişisel, kişilerarası ve toplumsal değer kategorilerinin uygun bölümlerine kodlanmıştır.

3.1. Geçerlilik ve Güvenirlik

Araştırmanın aktarılabilişliğini (dış geçerlik) sağlamak için araştırmacılar mümkün olduğunca yorum katmadan yansız bir şekilde değerlendirme yapmış ve verileri orijinal bir şekilde aktarmıştır. Araştırmanın inandırıcılığını (iç geçerlik) güçlendirmek için resimli çocuk kitapları iki kez incelenmiş ve kodlanmıştır. Araştırmanın teyit edilebilirliği (dış güvenirliliği) için araştırmacılar ulaştığı sonuçları, topladığı verileri sürekli olarak kontrol etmiş ve araştırmanın teyit edilebilirliğini güçlendirmek için on gün ara ile aynı kaynaklar iki kez okunmuş ve tekrar değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda her iki okumada da aynı yanıt varsa “görüş birliği” farklı yanıt varsa “görüş ayrılığı” olarak kabul edilerek uyum yüzdesi formülü kullanılmıştır. Uyum yüzdesi “Güvenirlik = Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) x 100” denklemi kullanılarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman (1994: 64) güvenirlilik hesaplamasındaki uyum yüzdesini %80 ve üzerinin geçerli bir güvenirlilik sonucu olduğunu belirtmektedir. Hesaplama sonucunda iki okumanın da metinlerdeki uyum yüzdesi %82.92; görsellerdeki uyum yüzdesi ise %81.87 olarak hesaplanmıştır. Bu çalışma ile görüş ayrılığı olan kodlar, kodlayıcılar tarafından tartışılarak üzerinde görüş birliğine varılmıştır. Araştırmanın tutarlılığı (iç güvenirlilik) için araştırmacı tarafından veriler benzer süreçlerde toplanıp değerlendirilmiş aradan uzun bir süre geçmemesine dikkat edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 272).

4. Bulgular

Çalışma kapsamında devlet anaokullarından toplanan 225 resimli çocuk kitabının hem metinleri hem de görselleri betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Analizler sonucu elde edilen bulgular metin ve görsellerinde işlenen değerler olmak üzere iki ana başlıkta özetlenmektedir. Bulgular paylaşılırken kitap ve yazar isimleri açık bir şekilde aktarılmış; ancak kitapların temin edildiği okulların isimleri verilmemiş; bunun yerine okullara büyük harfler kullanılarak kod isimleri verilmiştir. Bulguları desteklemek amacıyla kitaplardan örnek alıntılar yapılmıştır. Bulgular aktarılırken sıklıkla tekrar eden ve seyrek olarak gözlemlenen değer kodlarına yönelik alıntılar paylaşılmıştır. Bu alıntılarda gösterilen kaynaklar sırasıyla kitabın hangi okula ait olduğunu, resimli çocuk kitabının adını ve çocuk kitabı yazarını belirtmektedir.

4.1. Kitapların metinlerinde işlenen değerler

Okul öncesi resimli çocuk kitaplarının metinleri incelendiğinde daha önceden belirlenen her değer kategorisinde yer alan tüm değerlere yer verildiği gözlemlenmiştir.

Tablo 1

Kitapların Metinlerindeki Değerlerin Dağılımı

Değerler	N	%
Kişisel Değerler	1257	64.2
Kişilerarası Değerler	636	32.5
Toplumsal değerler	63	3.2
Toplam	1956	100.0

Tablo 1’e göre kitapların metinlerindeki değer kategorilerinin dağılımı kişisel değerler kategorisi adı altında yer alan değerler (N=1257), kişilerarası değerler kategorisi adı altında yer alan değerler (N=636) ve toplumsal değerler kategorisi adı altında yer alan değerlerdir (N=63). Değerlerin kategori dağılımı incelendiğinde çocuk kitaplarında en fazla kişisel değerlere, en az ise toplumsal değerlere yer verildiği belirlenmiştir. Birinci araştırma sorusu olan “KKTC’de okul öncesi eğitimi alan 60-72 aylık dönemdeki çocukların sınıflarında sıklıkla okunan resimli çocuk kitaplarının metinlerinde hangi kişisel, kişilerarası ve toplumsal değerlere yer verilmektedir?” e yanıt vermek amacıyla bulgular *Kişisel Değerler*, *Kişilerarası Değerler* ve *Toplumsal Değerler* kategorileri altında üç alt başlıkta açıklanmıştır.

4.2. Kitapların Metinlerindeki Kişisel Değerler

Kişisel değerler kategorisi altında yer alan *Duyarlılık* (N=184) ve *Mutluluk* (N=178) tüm okullarda incelenen okuma kitaplarında en çok işlenen değerler olarak ortaya çıkmıştır (Tablo 2).

Tablo 2

Kişisel Değerler Kategorisindeki Değerlerin Okullara Göre Dağılımları

Değerler	A	B	C	D	E	F	N	%
Duyarlılık	37	34	22	26	37	28	184	14.6
Mutluluk	37	35	20	23	37	26	178	14.2
Öğrenme	30	20	17	13	29	22	131	10.4
Kibarlık	31	24	18	15	37	23	125	9.9
Yaratıcılık	19	19	13	18	20	21	110	8.8
Sorumluluk	18	17	15	6	21	14	91	7.2
Sabır	11	12	7	6	23	6	65	5.2
Çalışkanlık	13	20	4	8	15	1	61	4.9
Samimiyet	7	16	7	10	10	7	57	4.5
Dürüstlük	14	9	7	6	8	5	49	3.9
Hoşgörü	6	9	7	6	14	7	49	3.9
Kendini Kabul	9	12	6	8	3	6	44	3.5
Özgürlük	5	9	1	4	9	4	32	2.5
Özeleştiri	5	10	4	2	7	3	31	2.5
Alçakgönüllülük	7	5	2	5	5	6	30	2.4
Cesaret	1	7	3	4	3	2	20	1.6
Toplam							1257	100.0

Duyarlılık değeri altında gözlenen kodların *surat asmak, yardım istemek, üzülme, utanma, telaşlanma, kıskanma, korkma, empati kurma, teselli etme, heyecanlanma, dikkat etme, şaşırma, pişman olma, çözüm arama, arkadaşını kurtarma, yardımsever biri olma, canı sıkılma, yanına koşma, imdadına yetişme, yardım etme, dikkatle dinleme, ilgiyle dinleme, ağlama, çok duygulanma, acıyla inleme, önlem alma, şaşırma, çaresiz olma, acıma, canı yanma, güçsüzleri koruma, kaygılı olma, kuşkulama* gibi sözcükler kullanılarak ifade edildiği belirlenmiştir. Örneğin B okulundan elde edilen *Güvercin ile Karınca* isimli kitapta yer alan aşağıdaki metin duyarlılık değeri altında kodlanmıştır: “*Güvercin susuzluğunu unutmuştu. Hemen karıncanın yardımına koştu. Güvercin kıyıda bulduğu dal parçasını karıncaya uzatmış. Dal parçasına tutunan karınca dere kenarına ulaşır, boğulmaktan kurtulmuş.*” (Öykü Zerrem, 2010)

Mutluluk değeri altında gözlenen kodların *keyfi yerine gelme, sevinçle koşma, mutlu görünme, şarkı söyleye söyleye gitme, gururlanma, mutluluktan dans etme, bayram ilan etme, aferin, mutlu olma, heyecanlanma, neşe içinde yaşamak, neşeyle uçma, eğlenme, sevinçten havalara uçma, yaşasın, çok mutlu etme, sevinçli olma, çok sevinme, neşe içinde olma, pek sevinme, mutlu bir hayat sürme, tadını çıkarma, kuyruk sallama, gördüğüne sevinme, neşe içinde dolaşmak* gibi sözcükler kullanılarak mutluluk değerini ifade ettiği belirlenmiştir. Örneğin E Okulundan elde edilen *Küçük Kaplumbağa Saklambaç Oynuyor* isimli kitapta yer alan “*Son sayfayı açtığına ise gördüklerine inanamadı. “Yaşasın” diye sevinçle bağırdı. “İşte bu, tam aradığım şey...”* (Ayşe Turla, 2007) metni mutluluk değeri altında kodlanmıştır.

Kişisel değerler kategorisi altında yer alan *Cesaret* (N=20) ise tüm okullarda incelenen resimli çocuk kitaplarında en seyrek işlenen bir diğer değer olarak ortaya çıkmıştır. Bu değer altında kodlanan örnek metin B okulundan, *Yavru Şahin* kitabından alınmıştır: “*Annem ve babam gibi uçabilirim.*” demiş. *Cesaretini toplamış. Aşağıya bakmış. Aşağıdaki her şey küçük görünüyormuş. Açmış kanatlarını bırakmış kendini boşluğa...*” (Kelile Dimne Ed. Füsün Necmiye Kaya, 2010).

4.3. Kitapların Metinlerindeki Kişilerarası Değerler

Kişilerarası değerler kategorisi altında yer alan değerlerin gözlenme sıklığı Tablo 3’de özetlenmektedir.

Tablo3

Kişilerarası Değerler Kategorisinde Yer Alan Değerlerin Okullara Göre Dağılımları

Değerler	A	B	C	D	E	F	N	%
Arkadaşlık	30	32	18	8	32	24	144	22.6
Sevgi	23	22	18	12	25	19	119	18.7
Paylaşma	26	21	17	12	22	17	115	18.1
İşbirliği	21	17	8	11	19	14	90	14.1
Uyum	12	9	3	4	13	6	47	7.4
Saygı	13	5	5	4	6	8	41	6.4
Toplam							636	100.0

Arkadaşlık değeri altında gözlenen kodlar *isearkadaş olmayınca oyunun tadı çıkmaz, birlikte oyun oynamak, birlikte pazara gitmek, dost olmak, arkadaşlıklar çok değerlidir, birlikte gitmek, birlikte bir şeyler yapmak, arkadaş olmak, birlikte ders çalışmak, zamanı birlikte geçirmek, arkadaşlık etmek, birlikte dolaşmak, çocukluk arkadaşım, arkadaşlarına koşmak, birlikte çay içtiler, arkadaşı olmasını çok istemek, hemen arkadaş olmak, iki arkadaş birlikte dolaşmak, iki arkadaş balonla oynadılar, birlikte tören alanına gittiler, arkadaşlarının yanına koşmak, iyi bir oyun arkadaşı olmaktadır* gibi sözcükler kullanılarak ifade edilmiştir. Örneğin Dokulundan elde edilen *Sarı Yumak ile Kara Yumak Arkadaş Oluyor* isimli kitapta yer alan metin örnek gösterilebilir: “*Kara Yumak beraber ders çalışalım mı? diye sordu. Kara Yumak da neden olmasın, keşke bunu daha önce söyleseydin, ben senin arkadaşın değil miyim? diye cevap verdi.*” (Şükran Oğuzkan, 2000).

Metinlerde kişilerarası değerler kategorisi altında yer alan *Saygı*(N=41) tüm okullarda incelenen resimli çocuk kitaplarında en az tekrar eden değer olarak ortaya çıkmıştır. Saygı değerine ilişkin C okulundan elde edilen *Atatürk ve Küçük Çoban* kitabında yer alan metin örnek gösterilebilir: “*Küçük çobanı Atatürk’ün yanına götürdüler. Çocuk onu görünce hemen elini öptü.*” (Gülsüm Cengiz, 2007).

4.4. Kitapların Metinlerindeki Toplumsal Değerler

Resimli çocuk kitaplarının metinlerinde işledikleri toplumsal değerler incelenmiş ve bulgular Tablo 4’te özetlenmiştir.

Tablo 4

Toplumsal Değerler Kategorisindeki Değerlerin Okullara Göre Dağılımları

Değerler	A	B	C	D	E	F	N	%
Kurallara Uyma	5	8	6	2	7	4	32	5.0
Doğayı Sevme ve Koruma	2	7	4	1	6	3	23	3.6
Barış	0	1	0	1	1	2	5	0.8
Vatanseverlik	0	2	0	0	1	0	3	0.5
Toplam							63	100.0

Bulgulara göre toplumsal değerler kategorisi altında yer alan *Kurallara Uyma* (N=32) tüm okullarda incelenen resimli çocuk kitaplarında en çok işlenen değer olarak ortaya çıkmıştır. Bu değer altında *kütüphanede sessiz olmalıyız, okulda uyulması gereken kurallar, çöpleri çöp kurusuna atmalıyız, sırayla sınıflarına gitmeye başladılar, konuşmak için parmağını kaldırmak, tüm çocuklar zil çalınca düzgün bir şekilde sıra oldular, kurallara uygun davranmak, etrafi dağıtmamak, hikâyelerini okumak için sıraya girdiler, parmak kaldırıp söz istemek, trafik kurallarına hep uymak, dört arkadaş sırayla topacı çevirdiler* gibi ifadelerin sıklıkla kullanıldığı gözlenmiştir. Örneğin C Okulundan elde edilen *Trafik Işıkları* isimli resimli çocuk kitabında yer alan metin kurallara uyma değeri altında kodlanmıştır: “*Metin hiç hareket etmeden bekliyormuş, trafik canavarı hemen yolun karşısına geçmiş, Metin’i yola itmeye çalışmış ama Metin yeşil ışık yanana kadar hiç hareket etmemiş. Yeşil ışık yanınca etrafını kontrol ederek hızlı adımlarla karşıya geçmiş.*” (Şebnem Güler Karacan, 2006)

Toplumsal değerler kategorisi adı altında yer alan *Vatanseverlik* (N=3) tüm okullarda en seyrek tekrar edilen değer olarak ortaya çıkmıştır. E okulundan elde edilen *Geçit Töreni* isimli kitapta yer alan metin vatanseverlik değeri altında kodlanmıştır: “*Atatürk’ün sayesinde. O, çok büyük bir komutandı. 19 Mayıs’ta İstanbul’dan Samsun’a geldi. Vatanımızın her yerini dolaştı ve çok çalışarak bütün askerlerin bir araya toplanmasını sağladı. Herkes Atatürk’ün etrafında birleşti. Kadın, erkek, yaşlı, genç herkes Atatürk’e yardım etti.*” (Ali Haydar Çakta, 2014).

4.5. Kitapların Görsellerinde İşlenen Değerler

İkinci araştırma sorusu olan “KKTC’de okul öncesi eğitimi alan 60-72 aylık dönemdeki çocukların sınıflarında sıklıkla okunan resimli çocuk kitaplarının görsellerinde hangi kişisel, kişilerarası ve toplumsal değerlere yer verilmektedir?” e yanıt vermek amacıyla çocuk kitaplarının görsel bölümleri incelenmiştir. Bulgular daha önceden belirlenen tüm kategorilerdeki değerlerin görsellerde de işlendiğini göstermektedir. Tablo 5’te çocuk kitaplarının görsellerinde gözlemlenen değerlerin kategorileri özetlenmektedir. Tabloya göre kitapların görsellerinde en fazla kişisel değerlere, en az ise toplumsal değerlere yer verildiği gözlenmiştir.

Tablo 5

Kitapların Görsellerindeki Değerlerin Dağılımı

Değerler	N	%
Kişisel Değerler	586	56.4
Kişilerarası Değerler	402	38.7
Toplumsal Değerler	51	4.9
Toplam	1039	100

4.6. Kitapların Görsellerindeki Kişisel Değerler

Resimli çocuk kitaplarının görsellerinde işlenen kişisel değerler incelenmiş ve bulgular Tablo 6’da özetlenmiştir.

Tablo 6

Kişisel Değerler Kategorisindeki Değerlerin Okullara Göre Dağılımları

Değerler	A	B	C	D	E	F	N	%
Mutluluk	34	28	16	20	32	27	157	26.8
Duyarlılık	26	18	20	15	28	23	125	21.3
Yaratıcılık	12	9	5	8	14	12	60	10.2
Çalışkanlık	6	13	2	6	5	6	38	6.9
Sorumluluk	7	5	7	2	11	5	37	6.3
Kibarlık	1	4	12	4	5	2	28	4.8
Öğrenme	5	8	6	0	4	3	26	4.4
Özgürlük	6	5	2	6	2	4	25	4.3
Samimiyet	6	3	1	2	6	4	22	3.8
Sabır	0	2	4	2	9	2	19	3.2
Alçak gönüllülük	3	1	6	0	0	5	15	2.6
Kendini Kabul	3	2	3	1	0	3	12	2.0
Hoşgörü	1	0	4	1	1	2	9	1.5
Cesaret	0	3	1	3	0	0	7	1.2
Özeleştirici	0	0	2	1	2	1	6	1.0
Dürüstlük	0	0	0	0	0	0	0	0
Toplam							586	100.0

Tablo 6’ya göre kişisel değerler kategorisi altında yer alan *Mutluluk* (N=157) tüm okullarda incelenen resimli çocuk kitaplarında en sık işlenen değer olarak ortaya çıkmıştır. Bu değeri temsil eden görseller incelenirken metin bölümünde yer alan sözcükleri temsil eden; *mutluluktan dans etmek, sevinçle havalara zıplamak, doğum gününü kutlamak, gülmek, eğlenmek, mutluluk ve sevinçten ellerini havaya kaldırmak, gülümseyen yüzler* gibi çizimler mutluluğu temsil eden kodlar olarak da gözlemlenmiştir. Örneğin Şekil 1’de mutluluk değerini temsil eden görselde ninesinin kendisine kazak ördüğünü öğrenen çocuk, “Benim benim benim. Yaşa ninesiğim, sen bir tanesin” diyerek sevincinden havalara uçuyor.

Şekil 1. Mutluluk Değeri görsel örneği (Okul F, *Ninem Örgü Örüyor*, Aysel Gürmen, 2009)

Kişisel değerler kategorisi altında yer alan *Özeleştir* ($N=6$) tüm okullardaki resimli çocuk kitaplarının görsellerinde en seyrek gözlenen değerdir. Bu değeri temsil eden görseller incelenirken metin bölümünde yer alan kişisel özelliklerini beğenmediğini gösteren üzgün ya da şaşkın yüz ifadeleri gözlemlenmiştir. Kişisel değerler kategorisi altında kitapların görsellerinde dürüstlük değerine ilişkin ise herhangi bir kod gözlenmemiştir.

4.7. Kitapların Görsellerindeki Kişilerarası Değerler

Resimli çocuk kitaplarının görsellerinde işlenen kişilerarası değerler incelenmiş ve bulgular Tablo 7’de özetlenmiştir.

Tablo 7

Kişilerarası Değerler Kategorisindeki Değerlerin Okullara Göre Dağılımları

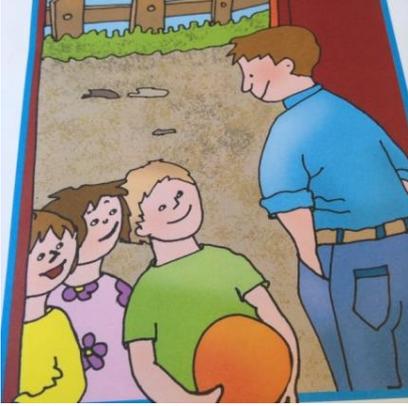
Değerler	A	B	C	D	E	F	N	%
Arkadaşlık	23	26	12	12	28	18	119	29.6
Paylaşma	26	22	15	8	18	21	110	27.4
Sevgi	15	18	14	14	13	13	87	21.6
İşbirliği	14	8	3	7	9	6	47	11.7
Saygı	5	6	3	6	5	5	30	7.5
Uyum	0	6	2	0	0	1	9	1.2
Toplam							402	100.0

Tablo 7’ye göre kişilerarası değerler kategorisi altında yer alan *Arkadaşlık* ($N=119$) tüm okullarda incelenen resimli çocuk kitaplarında en çok işlenen değer olarak ortaya çıkmıştır. Bu değerleri temsil eden görseller incelenirken metin bölümünde yer alan sözcükleri temsil eden; *birlikte oyun oynamak*, *arkadaşıyla birlikte okula gitmek*, *birlikte suya girmek*, *sandal gezisi yapmak*, *birlikte vakit geçirmekten mutlu olduğunu* gösteren yüz çizimleri arkadaşlık değeri olarak kodlanmıştır. Örneğin Şekil 2’de arkadaşlık değerini gösteren görselde çiçek hep yalnızlıktan şikâyet ederek bir arkadaşının olmasını çok istiyor. Bir kelebek gelip çiçeğin üzerine konuyor. Ardından başka böcekler de geliyor ve çiçek hepsiyle arkadaş oluyor.

Şekil 2. Arkadaşlık değeri görsel örneği (Okul E, *Yalnız Çiçeğin Öyküsü*, Turgay Arıcıoğlu, 2008)

Görsellerde kişilerarası değerler kategorisi altında yer alan *Uyum* ($N=9$) tüm okullardaki resimli çocuk kitaplarında en az sıklıkla işlenen değer olarak ortaya çıkmıştır. Bu değerler görsellerde kodlanırken; metin bölümünde yer alan sözcükleri temsil eden; *anlayış göstererek dinlemek ve dinlediğini belli eden* yüz ifadeleri gözlemlenmiştir. Örneğin Şekil 3'te uyum değerini gösteren görselde kapıdaki adam çocukları dikkatle ve göz teması kurarak dinlemektedir.

Şekil 3. Uyum değeri görsel örneği (Okul B, Yardımlaşıyoruz, Yıldız Çelik, 2009).

4.8. Kitapların Görsellerindeki Toplumsal Değerler

Resimli çocuk kitaplarının görsellerinde işlenen toplumsal değerler incelenmiş ve bulgular Tablo 8'de özetlenmiştir.

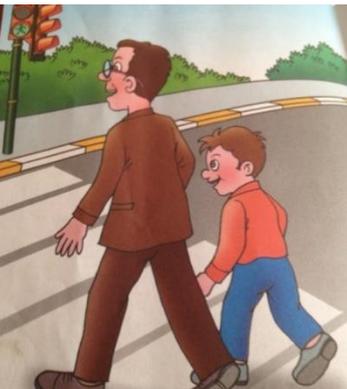
Tablo 8.

Toplumsal Değerler Kategorisindeki Değerlerin Okullara Göre Dağılımları

Değerler	A	B	C	D	E	F	N	%
Kurallara Uyma	5	6	4	1	4	4	24	47.0
Doğayı Sevme ve Koruma	4	4	4	4	2	4	22	43.1
Vatanseverlik	1	0	1	1	1	0	4	7.8
Barış	1	0	0	0	0	0	1	1.1
Toplam							51	100.0

Tablo 8'e göre toplumsal değerler kategorisi adı altında yer alan *Kurallara Uyma* ($N=24$) ve *Doğayı Sevme ve Koruma* ($N=22$) değerleri tüm okullarda incelenen resimli çocuk kitaplarında en çok işlenen değerler olarak ortaya çıkmıştır. *Kurallara Uyma* değerini temsil eden görseller incelenirken metin bölümünde yer alan sözcükleri temsil eden; *yaya geçidinden geçmek, karşıdan karşıya geçmek için trafik ışıklarını beklemek, sıraya girmek, işleri sırayla yapmak, kaldırımdan yürümek ya da üst geçitlerden yürümek* gibi çizimler kodlanmıştır.

Şekil 4'teki çizim kurallara uyma değeri olarak kodlanmıştır. Bu görselde çocuk ve babası karşıdan karşıya geçmek için yaya geçidini kullanıyor.

Şekil 4. Kurallara uyma değeri görsel örneği (Okul C, Trafik Işıkları, Şebnem G. Karacan, 2006)

Doğayı Sevme ve Koruma değerini temsil eden görseller incelenirken de yine metin bölümünde yer alan sözcükleri temsil eden; *bahçeyi çapalamak, fidan dikmek, ağaç sulamak, doğa için afişler hazırlamak, çöpleri toplamak ya da çöpleri çöp kutusuna atmak* gibi çizimler kodlanmıştır. Örneğin Şekil 5'te doğayı sevme ve koruma değerini gösteren görselde çocuklar çöpleri çöp kutusuna atmaktadır.

Şekil 5. *Doğayı sevme ve koruma değeri görsel örneği (Okul B, Örnek Olmak Zor Mu? Pat Thomas Çev. Özlem Mumcuoğlu, 2011).*

Toplumsal değerler kategorisi adı altında yer alan *Barış* değeri ($N=1$) tüm okullardaki resimli çocuk kitaplarında en az işlenen değer olarak ortaya çıkmıştır. Bu değerleri temsil eden görsel olarak verilen Şekil 6'da aslan karıncayla el sıkışıp barışmaktadır.

Şekil 6. *Barış değeri görsel örneği (Okul A, Akıllı Karınca Dodi, Turgay Arıcıoğlu, 2007)*

Özetle, çalışma bulgularına göre çocuk kitaplarının metinlerinde kişisel, kişilerarası ve toplumsal değerler kategorilerinden en sık vurgulanan değerler duyarlılık ($N=184$), mutluluk ($N=178$), arkadaşlık ($N=144$), sevgi ($N=119$), paylaşma ($N=115$) ve kurallara uyma ($N=32$) değeridir. Benzer şekilde kitapların görsellerinde de mutluluk ($N=157$), duyarlılık ($N=125$), arkadaşlık ($N=119$), paylaşma ($N=110$) ve kurallara uyma ($N=24$) değerleri sıklıkla işlenen değerlerdir. Tüm araştırma sorularının bulguları birlikte değerlendirildiğinde kişisel değerler kategorisi adı altında yer alan sabır, kibarlık, hoşgörü, sorumluluk değerlerine resimli çocuk kitaplarının metin bölümünde yüksek oranda yer verilirken bu değerlere görseller bölümünde çok az yer verildiği gözlenmiştir. Bu kategoride yer alan dürüstlük değeri resimli çocuk kitaplarının metin bölümlerinde yer alırken kitapların görsel bölümlerinde ise hiç yer almadığı gözlenmiştir. Aynı şekilde resimli çocuk kitaplarının kişilerarası değerler kategorisi adı altında yer alan paylaşma, işbirliği, arkadaşlık, sevgi ve saygı değerleri resimli çocuk kitaplarının metin ve resim bölümlerinde eşit oranda ele alınırken uyum değeri metin bölümlerinde yer almakta ancak; görsel bölümlerinde çok az yer almaktadır. Toplumsal değerler kategorisi adı altında yer alan doğayı sevme ve koruma ve toplumsal kurallar değerleri çocuk kitaplarının metin ve görsel bölümlerinde benzer oranlarda yer alırken vatanseverlik ve barış değerlerine resimli çocuk kitaplarının metin ve görsel bölümlerinde yok denebilecek kadar az oranda yer verilmektedir.

5. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada, KKTC'deki anaokullarında örtük program kapsamında ne tür değerlerin kazanıldığının tespit edilmesi amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda okul öncesi eğitimi alan 60-72 aylık dönemdeki çocukların sınıflarında öğretmenler tarafından sıklıkla okunan resimli çocuk kitaplarındaki değerler incelenmiştir.

Bulgular, çocuk kitaplarında en fazla kişisel; en az da toplumsal değerlere yer verildiğini göstermektedir. Veriler, kitapların metin bölümlerinde ve görsellerinde vurgulanan değerlerin neredeyse tamamında paralellik olduğunu göstermektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular, Türkiye'de yapılan bazı benzer çalışmalarla örtüşmektedir. Örneğin kitapların metinlerinde kişisel değerler arasında *Duyarlılık* değerinin en fazla işlenen konular arasında yer aldığı

saptanmıştır. Bunun olmasını savunan Tür ve Turla (1999) da okul öncesi dönem çocuk kitaplarında “*çocuğun dünyaya görüşünü güçlendirmek, olumlu davranışlar kazandırmaya yardım edebilecek davranışlar kazandırmaya yardım edebilecek, yardımlaşmayı, haklara saygılı olmayı ele alan çocukları olumlu yönde etkileyebilen*” kurguların yer alması gerektiğini vurgulamaktadır (s.41). Paralel bir bulgu olarak, Şen (2007) Bakanlık tarafından önerilen 100 Temel Eser’i inceleyerek Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine yaptığı çalışmada duyarlılık değerinin en fazla işlenen değerlerden biri olduğunu tespit etmiştir. Yine benzer sonuçlara ulaşan Aktan (2012), 100 Temel Eser’de yer alan değerlerle Sosyal Bilgiler öğretim programındaki değerlerin uyumuna yönelik yapmış olduğu çalışmasında duyarlılık değerine ilişkin olarak merhamet kavramı tartışılmış ve kitaplarda daha çok insanlara karşı merhametli davranma, yüreği merhametle dolu olma, kötü durumda olan insanlar için üzülmeye boyutlarında ele alındığı gözlenmiştir. Alanyazındaki çalışmalarduyarlilik ve yardım etme değerleri içeren resimli çocuk kitaplarının okunmasının, çocuklarda yardım etme, yardımsever olma gibi davranışları geliştirdiği saptanmıştır (Uzmen ve Mağden, 2002: 193-212). Alanyazınla paralel olarak, KKTC’de yapılan bu çalışmada da okul öncesi eğitim kurumlarında sıklıkla okunan resimli çocuk kitaplarının metin bölümünde yardım etme, yardıma hazır olma, yardım isteme gibi davranışların duyarlılık değerine ilişkin bulgular arasında yüksek oranda yer aldığı görülmüştür. Duyarlılık değerini takip eden ve en fazla işlenen bir diğer kişisel değer de *Mutluluktur*. Dirican (2013) incelediği çocuk kitaplarında mutlu olmak eyleminin sıklıkla işlendiğini belirtmiştir. Kişilik gelişiminin temellerinin atıldığı okul öncesi dönem eğitimi destekleyen çocuk kitapları ve bu kitaplarda bulunan değerler kişilik gelişimine olumlu katkı sağlar. Çalışmada cesaret değerinin sıklıkla işlenen değerlerden biri olmadığı gözlenmiştir. Benzer şekilde Aktan (2012) ile Dirican ve Dağlıoğlu (2014: 44-69)’nun çalışmalarında bu değer çocuk kitaplarında çok düşük düzeyde işlendiği tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında resimli çocuk kitaplarının metin bölümlerinde yer alan kişilerarası değerler araştırıldığında, sıklıkla karşılaşılan değerler olarak kitapların metin bölümlerinde *Arkadaşlık* kişiler arası değerine yer verildiği gözlenmiştir. Arkadaşlık ilişkisi çocuğun önemli ihtiyaçlarından biridir. Birey arkadaşlarıyla, kurduğu arkadaşlıklarla diğer değerleri öğrenir ve geliştirir (Altın, 2010). Bu kapsamda alan yazında yapılan çalışmalarda da arkadaşlık ya da dostluk değerlerinin sıklıkla vurgulanan değerler olarak gözlemlendiği saptanmıştır. Örneğin Court ve Rosental (2007) kitaplarda en fazla dostluk değerinin yer aldığını; Dirican (2013) çocuk kitaplarında en fazla arkadaşlık sözcüğünün yer aldığını; Tuğrul ve Feyman (2006: 390) çocuk kitaplarının temalara göre dağılımında arkadaşlık temasının yüksek oranda yer aldığını gözlemlemişlerdir. Ayrıca, Gönen vd. (2011) de ilköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik hazırlanmış çocuk kitaplarını inceledikleri çalışmalarında kitaplarda arkadaşlık konusunun ilk sırada işlenen değer olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu çalışmanın bulgularına göre kişilerarası değerlerden *Uyum* ve *Saygı* değerleri en seyrek gözlenen değerlerdir. Benzer şekilde, Akyol (2012) da kitaplarda uyum ve saygı değerlerinin düşük oranda yer aldığını belirtmiştir.

Kitapların metin bölümlerinde sıklıkla işlenen toplumsal değerlerin ise *Kurallara Uyuma* ve *Doğayı Sevme ve Koruma* değerleri olduğu görülmüştür. Toplumsal değerler kategorisinde çocuk kitaplarının metin bölümlerinde en düşük oranda yer verilen *Vatanseverlik* değerinin olduğunu göstermektedir. Karatay (2011: 472-480) ile Dirican ve Dağlıoğlu (2014: 44-69) da çalışmalarında kitaplarda barış ve vatanseverlik değerlerine çok düşük oranlarda yer verildiğini saptamışlardır.

Tüm bu bulgular ışığında, öğretmenlerin sınıflarında sıklıkla okuduğu kitapları tercih ederken hangi ölçütlere göre seçtiklerine ve nasıl seçmeleri gerektiğine yönelik çeşitli çalışmaların yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır. Özellikle Kuzey Kıbrıs konumu ve siyasi koşulları dikkate alındığında; yani savaştan 44 yıl önce çıkmış; halen ateşkes konumunda varlığını sürdüren; dünyanın neredeyse tamamı tarafından sosyal, siyasi ve ekonomik ambargoya maruz kalmaya devam eden; Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile barış görüşmelerinin yıllardır adaletli koşullarda sonuçlandırılmadığı; bu nedenle kuzeyin gelecek siyasi statüsünde hala bir takım belirsizliklerin hâkim olduğu; Türkiye, Türki Cumhuriyetler, Irak, Suriye, Pakistan, Bulgaristan, Rusya, Moldova, Ukrayna, Vietnam ve Filipinler gibi pek çok ülkeden ve farklı kültürden çalışmak için çok sayıda göçmenin geldiği adanın kuzeyinde (Öztürk-Kömlüksiz ve Gökmenoğlu, 2017), çocuklara verilen eğitimin hangi değerleri işlemesi gerektiği oldukça hassas ve üzerinde önemle düşünülmesi gereken bir konudur. Belirtilen bu koşullar altında, çok kültürlü bir ortamda büyüyen Kuzey Kıbrıs’taki çocuklar için, yukarıda bulgularda yer alan değerlerin yanı sıra belki de her şeyden önce sevgi, uyum, saygı, barış, dürüstlük, çalışkanlık, cesaret, özgürlük gibi değerlerin işlenmesi önemlidir. Ancak, bu araştırmanın bulgularının da işaret ettiği üzere bahsedilen bu değerlere resimli çocuk kitaplarında oldukça az yer verilmektedir. Özellikle Kıbrıs adasında büyüyen farklı kültürlerden gelen çocukların bu belirtilen değerlerle yetişmesi adanın iç huzurunun sağlanabilmesi ve barış içerisinde yaşanabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu noktada çalışma, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti özelinde yürütülmesiyle alanyazına ateşkes konumundaki bir ülkede çocuklara örtük program kapsamında verilen değerler eğitiminin sorgulanması açısından daha önce yapılmamış bir tartışma getirmektedir. Bu tartışmanın daha da zenginleşmesi ve derinleşmesi bakımından, ileriki çalışmalarda, araştırmacıların adanın her iki kesiminden de veriler toplayarak aynı coğrafyada yaşayan ve barış hazırlıkları yapan iki

toplumun genç nesline kazandırmaya çalıştığı değerlerin karşılaştırması hem ada hem de alanyazın açısından önemli bir katkı sağlayabilecektir.

Kaynakça

- Aktan, O. (2012). *100 temel eserde yer alan değerlerle sosyal bilgiler öğretim programındaki değerlerin uyumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Düzce.
- Akyol, T. (2012). *Resimli çocuk kitaplarında yer alan değerlerin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Altın, T. (2010). *Mevlana'nın eserlerinde dostluk ve samimiyet değerlerinin işleniş veeğitim açısından tahlili*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Anyon, J. (1979). Ideology and United States history textbooks. *Harvard Educational Review*, 49(3), 361-386.
- Aral, D. (2008). *Millî Eğitim Bakanlığının hazırladığı 6. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerler üzerine bir araştırma*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Association for Living Values Education International ve United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (2006). *Living values education*. Erişim: 16.02.2016 <http://www.livingvalues.net>
- Beck, C. (1990). *Better schools: A values perspective*. London: Falmer Press.
- Bernstein, B. (2000). *Pedagogy, symbolic control and identity: Theory, research, critique* (revised). Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Cengiz, S. ve Duran, E. (2017). Okul öncesi dönemine ait hikâye ve masallardaki değerlerin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 42(191), 205-233.
- Court, D. ve Rosental, E. (2007). Values embodied in children's literature used in early childhood education in Israeli schools. *Early Childhood Education Journal*, 34(6), 407- 414.
- Demir, T. (2012). İlköğretim sekizinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki hikâye metinlerinde yer alan değer unsurlarının eşdizimsel örüntülemeler açısından görünümleri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(2)1063-1078.
- Dewey, J. (1916). *Democracy and education*. Carbondale: Southern Illinois Press.
- Dirican, R. (2013). *3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikâye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Dirican, R. ve Dağlıoğlu, H.E. (2014). 3-6 yaş grubu çocuklarına yönelik yayımlanan resimli hikaye kitaplarının bazı temel değerler açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 3(2), 44-69.
- Dreeben, R. (1967). The contribution of schooling to the learning of social norms. *Harvard Educational Review*, 37, 211-237.
- Dreeben, R. (1968). *On what is learned in school*. Reading, Mass.: Assison-Wesley.
- Durkheim, E. (1961). *Moral education*. New York: Dover Publications.
- Erdal, K. (2009). Eğitim değerleri açısından çocuk kitapları. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, (17), 1-18
- Erkuş, S. (2012). *Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Diyarbakır.
- Giroux, H. & Penna, A. (1983). Social education in the classroom: The dynamics of the hidden curriculum. In H. Giroux, H. & D. Purpel (Eds), *The hidden curriculum and moral education* (pp. 100–121). Berkeley: McCutchan Publishing Corporation.
- Gönen, M. , Katrancı, M., Uygun, M. & Uçuş, Ş. (2011). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik çocuk kitaplarının içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160), 251-265.
- Halstead, J. M., (1996). Values and values education in schools. In J. M. Halstead, & M. J. Taylor (Eds.), *Values in education and education in values* (pp. 3–14). London: The Falmer Press.
- Hewitt, T.W. (2006). *Understanding and shaping curriculum: What we teach and why*. California: Sage Publications Inc.
- Jackson, P.W. (1968). *Life in classrooms*. New York: Holt, Rinehart, and Winston.
- Jones, T.M. (2009). Framing the framework: Discourses in Australia's national values education policy. *Educational Research for Policy and Practice*, 8, 35–57.
- Karagöz, B. (2009). *Yapılandırmacı yaklaşıma göre ilköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesi (Muğla İli Örneği)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

- Karatay, H. (2011). Transfer of values in the Turkish and western children's literary works: Character education in Turkey. *Educational Research and Reviews*, 6(6), 472-480.
- Kırmızı, F.S., Saygı, C., & Yurdakul, H.I. (2014). Examining the songs in the 2nd, 3rd, and 4th grade music course books in terms of values education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116, 1670 – 1675.
- Körükçü, Ö., Acun Kapıkıran, N. ve Aral, N. (2016). Resimli çocuk kitaplarında Schwartz'ın modeline göre değerlerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 133-151.
- Kuş, Z., Merey, Z. ve Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- Margolis, E., Soldatenko, M., Acker, S. ve Gair, M. (2001). Peekaboo: Hiding and outing the curriculum (s. 1-19). In E. Margolis (Ed.), *The hidden curriculum in higher education*. New York: Routledge.
- Miles, M.B. ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis*. (2 nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Nucci, L.P. (2006). Education for moral development. In M. Killen & J. G. Smetana (Eds.), *Handbook of moral development* (pp. 657–681). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Öztürk-Kömleksiz, F. ve Gökmenoğlu, T. (2017). "KKTC'ye Göçle Gelen Lise Öğrencilerinin Uyum Sorunları". 5. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Kongresi: Temel Eğitimde Program Çalışmaları Kongresi. Muğla, 26-28 Ekim.
- Parsons, T. (1959). The school class as a social system: Some of its functions in American Society. *Harvard Educational Review*, 29, 297-313.
- Raths, L.E., Harmin, M. ve Simon, S.B. (1996). *Values and teaching: Working with values in the classroom*. Columbus, OH, Charles E. Merrill Books.
- Saylor, J.G., Alexander, W.M. ve Lewis, A.J. (1981). *Curriculum planning for better teaching and learning*. USA: Holt, Rinehart and Winston
- Schaeffer, E.F. (1998). Character education in the curriculum and beyond. *The Education Digest*, 63(7), 15-17.
- Smuts, J. (1927). *Holism and evolution*. Macmillan And Company Limited.
- Solomon, D., Watson, M., Battistich, V.A. (2001). Teaching and schooling effects on moral/prosocial development. In V. Richardson (Ed.), *Handbook of research on teaching* (4th ed., pp. 566–603). Washington, D C: American Educational Research Association.
- Şen, Ü. (2007). Milli Eğitim Bakanlığının 2005 yılında tavsiye ettiği 100 temel eser yoluyla Türkçe eğitiminde değerler öğretimi üzerine bir araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tour-Gonen, R. (2000). Between lines and shapes: Elements for identifying values in children's literature. *Small World*, 1, 41–70
- Turan, F. ve Ulutaş, İ. (2016). Okul öncesi eğitimi öğretmenlerinin etkinliklerde kullandıkları resimli öykü kitaplarının karakter eğitimi açısından incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, (209), 208-223.
- Tür, G. ve Turla, A. (1999). Okul öncesinde çocuk, edebiyatı ve kitap. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.
- Uzmen, S. ve Mağden, D. (2002). Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden altı yaş çocuklarının prososyal davranışlarının resimli çocuk kitapları ile desteklenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, (15), 193- 212.
- Vallance, E. (1983). Hiding the hidden curriculum: An interpretation of the language of justification in nineteenth-century educational reform. In H. Giroux and Purpel, D. (Eds.), *The hidden curriculum and moral education*. California: McCutchan Publishing Company.
- Yavuzer, H. (1997). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (8.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, S. (2002). Örtük program. *Eğitim ve Bilim*, 27(126), 31-37.
- Yüksel, S. (2002). Yükseköğretimde eğitim-öğretim faaliyetleri ve örtük program. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 361-370.

EK-1 DEĞER KONTROL LİSTESİ**DEĞER KONTROL LİSTESİ**

KİŞİSEL DEĞERLER	VAR	YOK
Sabır		
Mutluluk		
Kendini kabul		
Duyarlılık		
Kibarlık		
Hoşgörü		
Sorumluluk		
Özgürlük		
Dürüstlük		
Yaratıcılık		
Çalışkanlık		
Alçak gönüllülük		
Öğrenme		
Cesaret		
Özeleştiri		
Samimiyet		
KİŞİLER ARASI DEĞERLER		
Paylaşma		
İşbirliği		
Uyum		
Arkadaşlık		
Sevgi		
Saygı		
TOPLUMSAL DEĞERLER		
Doğayı sevme ve koruma		
Kurallara uyma		
Vatanseverlik		
Barış		

EK-2 DEĞER ÖLÇÜT LİSTESİ**DEĞER ÖLÇÜT LİSTESİ**

Değerler	İncelenme Kriterleri
Sabır	Beklemek, sabretmek, sessizce sırasının gelmesini beklemek.
Barış	Kavga etmemek, küsmemek, barışmak, barıştırmak.
Paylaşma	Paylaşmak, birlikte kullanmak, ikram etmek, eşlik etmek, sohbet etmek, iş bölümü yapmak. Ortadan bölmek, teklifte bulunmak, hediye vermek, öneride bulunmak, gördüklerini ya da yaşadıklarını karşısındaki kişiye anlatarak paylaşımda bulunmak.
Mutluluk	Sevinç, sevinçle gitmek, gülmek, veya bakmak... “Yaşasın”, kahkaha atmak, zıplamak, ayakları yerden kesilmek, zamanın nasıl geçtiğini anlamamak, “hey”, “oley”, yüzü mutlulukla parlamak, içi içine sığmamak, kucağına atlamak, gözleri parlamak, kuyruğunu sallamak, sürpriz yapmak, eğlenmek, sevinç ve heyecandan düşüp bayılmak, sevinmek. Aferin, çok güzel, harika gibi mutlu edici ifadeler kullanmak. Heyecanlanmak.
Kendini Kabul	Kendi özelliklerinin farkında olmak, kendini sevmek.
Duyarlılık	Dikkatli düşünmek, ertelememek, yardıma hazır olmak, karşısındakinin duygulanacağını düşünerek hareket etmek, hassasiyet göstermek, duygulanmak, farklılıklara saygılı davranmak, yardımcı olmak, başkaları hakkında endişelenmek, çare bulmaya çalışmak, yardım istemek, empati kurmak, dikkat etmek, olası durumlara karşı tedbirli olmak, önlemler almak.
Kibarlık	İzin istemek, nezaket kuralları, görgülü olmak, teşekkür etmek, kaba davranmamak, düşünceli davranmak, selamlaşmak, lütfen, rica ederim, çok yaşa, geçmiş olsun, özür dilemek, merhaba, günaydın, selam söylemek, selam vermek, geçmiş olsun dilemek, “-mıym?, -miyim?, -mısınız?, -misiniz?” soru ekleri kullanmak, selam göndermek, kapıyı çalmak
Hoşgörü	Anlayışla karşılamak, özrünü kabullenmek, olgunlukla karşılamak, affetmek, öfkelenmemek, anlayış göstermek, hak vermek, sakin olmak, bir şans daha vermek, uyararak (ikaz etmek), kusuruna bakmamak. Kötülüğe iyilikle karşılık vermek. sevdiğimiz kişinin üzüleceğini bildiğimiz için onu üzmemek ve ses çıkarmamak.
Sorumluluk	Görevini yapmak, sorumluluklarını yerine getirmek, verilen kurallara uygun davranmak, kuralları bilmek, kuralları bilmeyenleri uyararak. Verilen görevi zamanında yapıp bitirmek, yaptığı işten dolayı hesap vermek, benim görevim, yapmam gereken bir işim var. Örneğin: avcı köpekleri sahiplerinin söylediklerini yapıyordu. Tembih etmek.
Özgürlük	İstediklerini yapmakta özgür olmak, keyfine bakmak. Serbest zaman vermek, istediklerini seçme özgürlüğü, kendi kararlarını kendi verme özgürlüğü, bağımsız olmak, yasakların kaldırılması. Karar vermek. Huzur ve güven içinde yaşamak.
Dürüstlük	Dürüstlük, sır saklamak, samimiyet duymak, doğruyu söylemek, yalan söylememek, hile yapmamak, gerçekleri söylemek, verdiği sözü tutmak, aldatmamak. Durumu olduğu gibi ortaya koymak, gerçekleri söylemekten çekinmemek. Söz vermek, sözünde durmak, sözünü tutmak.
Yaratıcılık	Hayal etmek, hayal gücünü kullanmak, üretkenlik, tasarımlar yapmak, yetenekli olmak, daha önce yapılmamış yapmak, fikir üretmek, düşünülmemiş yapmak, diğerlerinden farklı şeyler yapmak-düşünmek, sorunlara farklı çözümler bulmak, Aklına bir fikir gelmek. Olası durumlara çare bulmak.

Çalışkanlık	Tembel olmamak, çalışmak, çabalamak, didinmek, başarılı olmak, istemek, çok çalışmak, azimli olmak, gece- gündüz durmadan çalışmak. Hiç yorulmamak. Düzenli olmak, İyi araştırmak, her gün düzenli olarak vaktinde işini yapmak. Hiç vazgeçmemek.
Alçak gönüllülük	Küçümsememek, herkesin hata yapabileceğini anlamak, karşısındakini kendisiyle aynı görmek, üstünlük taslamamak, herkesin bir kusuru olduğunu bilmek.
Öğrenme	Tarif etmek, yol göstermek, anlamak, öğrenmek, hatalarından ders çıkarmak, hayattan ders almak, tek başına yapabilmek, soru sormak, araştırmak, yapabilmek, merak etmek, bilmek, fikir edinmek, nasıl olacağını bilmek/ kestirmek. Olaylardan bir anlam, ana fikir veya ders çıkarmak.Örneğin: Gerçek dostlar zor günlerde belli olur. Bir durumu, bir konuyu ya da bir olayı bilmek, konu hakkında fikir sahibi olmak. Durumun farkına varmak. Fark etmek.
Cesaret	korkmamak, korkusuz olmak, cesaret göstermek, hiç düşünmeden hareket etmek, gözü kara olmak, kahramanlık göstermek. Onurlu ve yürekli olmak, Kendinden emin olmak, tereddüt etmemek, cesaretini toplamak.
Özeleştiri	Kabullenmek, kendini tanımaya çalışmak, gerçekçi olmak, kendisine karşı dürüst olmak, olumsuz özelliklerini kabul etmek,kendi kendine söz vermek, başkasını kötüledikçe kendisinin beğenileceğini düşünmek
Samimiyet	İçtenlik, dürüstçe davranmak, içinden geldiği gibi davranmak, samimi olmak, yapmacık olmamak, duygu ve düşüncelerinde gerçekçi olmak. Arkadaşına kötü yanlarını da söyleyebilmek. Kendi kendine (içinden sessizce) düşünmek.
Sevgi	Sevmek, özlemek, duymak, sevgi dolu olmak, kucaklamak, sarılmak, öpmek, okşamak, elini tutmak, başını göğsüne yaslamak, kucağına almak, canım, tatlım, kardeşim, canım kardeşim, sevgili arkadaşım gibi sevgi sözcükleri kullanmak. Sevgili arkadaşım, çok ama çok sevinmek, benim güzel arkadaşlarım, arkadaşlarını sevmek, en sevdiği oyuncak, en sevdiği kıyafet vb.
Saygı	Büyüklere saygı, el öpmek, saygı durumunda durmak, kapıda karşılamak, uğurlamak, bağırmadan konuşmak, ayağa kalkmamak,başkalarını rahatsız etmekten çekinmek. Hitap sözcükleri: sayın, efendimiz, efendim
Arkadaşlık	İyi anlaşmak, birlikte vakit geçirmek, dost olmak, oyunlar oynamak, paylaşmaktan keyif almak. Arkadaşlık etmek. Eşlik etmek.
İşbirliği	İşbirliği, yardımlaşmak, birlikte çalışmak, birliktelik, hep beraber yapmak, birlikte üstesinden gelmek, hep birlikte, el birliğiyle yapmak, iş bölümü yapmak. Hep birlikte işe koyulmak
Toplumsal Kurallar Uyum	Sıraya girmek, kurallara uymak, trafik kuralları, toplum kuralları. Uyumlu olmak, sorun çıkarmamak, sorun yaratmamak, ortak kararlara uymak. Aklına yatmak,
Vatanseverlik	Ülkesini sevmek, köyünü sevmek, yaşadığı şehri sevmek, askere selam vermek, Atatürk'ü sevmek. Çelenk koymak ve şiir okumak.
Doğayı Sevme ve Koruma	Çevreyi temiz tutmak, çöp atmamak, ağaçları korumak, hayvanları korumak. Çevreye ve hayvanlara önem vermek.